

Шевченко С.М.

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти,
*Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна*

ПОБУДОВА ОСВІТИ НА НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДВАЛИНАХ ІЗ РІДНОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ у 1919–1921 рр. XX ст.

У 1919–1921 роках у розвитку національної освіти в Українській державі чільне місце посідала педагогічна преса. У цей час українська педагогічна громадськість учених: О. Дорошкевич, О. Музиченко, С. Русова, П. Холодний, Я. Чепіга, С. Черкасенко та ін. почала піклуватися розбудовою національної школи, широко розгортала обговорення питань реформування освіти. Зазначені діячі вбачали шлях оновлення й розширення змісту освіти в запровадженні таких навчальних дисциплін, як: рідна мова і література, українознавство, історія України, географія України, а також висували вимоги щодо здійснення принципу доступності школи для всіх верств населення українців, зокрема і, безкоштовної початкової освіти. Одним із оновлень було П. Холодним підготовлений проект управління освітою (1919), «Статут єдиної школи» (1921); запропонований план, який давав можливість мобілізованим українським військовим вступати до ВНЗ Польщі; організований ним інтернат для українських студентів у Варшаві. Ці заходи, які висвітлювалися на

сторінках часопису «Вільна українська школа», дали змогу отримати вищу освіту багатьом сотням українців.

Також, серед діячів варто відмітити просвітницьку діяльність О. Музиченка коли він ще був на посаді генерального інструктора Генерального Секретаріату Освіти разом із С. Русовою, Я. Чепігою його діяльність спрямовувалася на вирішення основної проблеми – створення єдиної школи України. Свої думки автор виклав у працях «Реформа школи та шкільна реформація вільної української школи» (1918), «Питання про єдину школу на Україні» (1919), «До історії єдиної школи на Україні» (1919). Зазначимо, що під терміном «єдиною» розумівся національний заклад із рідною мовою навчання, із використанням народної творчості, краєзнавства, вивченням історії. Така школа мала бути світською, безкоштовною, обов'язковою, автономною, вільною, трудовою [1; 2; 3].

У цей час одним із визначних діячів був і Я. Чепіга. На сторінках часопису він доводив необхідність розбудови системи освіти та виховання на основі ґрунтовного дослідження природи дитини, врахування індивідуальних, спадкових і психофізіологічних особливостей. Учений стверджував, що освіта має будуватися саме на закладених природою духовних здібностях дитини. Він вважав, що за таких умов вона буде кориснішою й міцнішою. Знаковими його праці є ті, які висвітлюють ідеї національної самосвідомості й духовності нашого народу: «Національне виховання», «Національність і національна школа», «Ґрунтовні принципи нормальної школи», «Школа і освіта на Україні». Про мову навчання в освітніх закладах він говорив: «школу, мачуху наших дітей, маємо тепер на Україні, ... ця чужа й не рідна українському народові. Не жива безмірно

глибока, життєдайна рідна мова народу, яку вистраждав він упродовж тисячоліть» [3, с. 2]. Науковець стверджував, що в основі загального розвитку дитини лежить розвиток мови, а якщо її відібрати, то дитина стане духовно глухою й сліпою. «Рідна мова – це народний скарб, в ньому зібрано й сховано найкоштовніше, найкраще, найдорожче, – все, що підносить людину до найвищих ступенів культурного рівня, все, на чому будується її поступове моральне, духовне й культурне життя, – її минуле і її майбутнє. Мова – то праця народного духу, його жива діяльність. Мові властиве все, що має в собі дух нації» [3, с. 4].

Висновки. Таким чином, дослідження дає підстави стверджувати, що педагогічні погляди й напрацювання українських просвітителів 1919–1921 рр. ХХ ст. є першим кроком вагомого внеску в розвиток вітчизняної педагогіки яким і була у цей час ідея побудови освіти на національних підвалинах із рідною мовою навчання.

Список використаних джерел:

1. Вільна українська школа: орган ВУС. Вип. 5/6. – Київ, 1918; Вип. 10, 1919. – С. 1–9.
2. Антоненко Н.Б. А «Як жити, щоб був зміст у житті і духовний, і громадський». До 165-річчя з дня народження Софії Русової. Освіта і суспільство. Вип. 3. 2021. – С. 8-9. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/calendar/2299/>
3. Чепіга Я. Ф. Методичні поради до роботи з читанкою першого клас. Х.: Рад. школа, 1934. С. 37.

